

BEYNƏLXALQ TƏHLÜKƏSİZLİK SİSTEMİNƏ TƏHLÜKƏ YARADAN AMİLLƏRİN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİ: KÖLGƏ İQTİSADİYYATI VƏ VERGİDƏN YAYINMA KONTEKSTİNDƏ

Babayev Zahir Agasəf oğlu

Hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, Vergilər Nazirliyinin Tədris Mərkəzi

e-mail: zahirbabayev.rcisi@gmail.com

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - “kölgə iqtisadiyyatı” və vergidən yayınma kontekstində beynəlxalq təhlükəsizlik sistemində təhlükə yaradan amillərin maliyyələşdirilməsi probleminin tədqiqi.

Tədqiqatın metodologiyası - sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil.

Tədqiqatın nəticələri - beynəlxalq təhlükəsizliyin qorunması sahəsində “kölgə iqtisadiyyatı” və vergidən yayınma hallarının minimuma endirilməsi istiqamətində real addımların atılması üçün “Kölgə iqtisadiyyatı” və kriminallaşmış külli miqdarda vergidən yayınma halları nəticəsində qeyri-qanuni gəlir əldə etmiş şəxslərin və ya təşkilatların öz gizlətdikləri gəlirlərin leqallaşdırılması üçün şəraitin yaradılması üçün təkliflərin verilməsi.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri - beynəlxalq təhlükəsizliyə təhdid kimi “kölgə iqtisadiyyatı”nın və vergidən yayınma hallarının artma və azalma meyillərinin müəyyən edilməsi üçün konkret geniş statistik məlumatların olmaması.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti - tədqiq olunan sahədə digər elmi tədqiqatların aparılması üçün mənbə kimi istifadənin mümkünlüyü.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - “Kölgə iqtisadiyyatı” ilə mübarizə sahəsində problemlərin həlli istiqamətində müəyyən təkliflər, o cümlədən qeyri-qanuni gəlirlərini könüllü şəkildə bəyan etmiş şəxslərin və ya təşkilatların təhlükəsizliklərinə dövlət təminatının verilməsi ilə bağlı təklif irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: *beynəlxalq təhlükəsizlik, “kölgə iqtisadiyyatı”, vergidən yayınma, terrorizm, transmilli cinayətkarlıq.*

1.Giriş

XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəllərində beynəlxalq münasibətlər sistemində baş verən köklü dəyişikliklər, dövlətlərarası münasibətlərdə baş verən yeniliklərlə müşayət olunmaqla bərabər, qlobal, beynəlxalq təhlükəsizlik sistemi anlayışını gündəmə gətirmiş oldu. Bunun da əsas səbəbi müasir beynəlxalq təhlükəsizlik sistemində baş verən hadisələr nəticəsində dünyanın son dərəcə mürəkkəb bir dönəmi yaşadığını, beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin qorunub saxlanılmasının çətinləşdiyini və bu sahədə qarşıya çıxan maneələrin aradan qaldırılması naminə daha möhkəm əsaslara söykənən sıx beynəlxalq əməkdaşlığın tələb olunması idi.

Təbii ki, yaşadığımız XXI əsrdə məqsəd cəmiyyət həyatının daha yüksək inkişaf mərhələsinə qədəm qoymasına hesablınsa da, mütəxəssislərin proqnozlarına görə bununla paralel olaraq təhlükə və təhdidlər də artır. Bütün bunların fonunda

bəşəriyyət üçün təhlükəsizlik problemlərinin həlli dövlətlərin kompleks şəkildə həyata keçirəcəkləri tədbirlərin miqyas və effektivindən asılıdır. Təsadüfi deyil ki, Ətraf mühit və inkişaf üzrə BMT-nin 1992-ci il Rio-de-Janeyroda keçirilən ikinci konfransında qəbul edilən sənəddə belə bir məqama xüsusilə diqqət yetirilir ki, bəşəriyyət üçün daha təhlükəsiz və çiçəklənən gələcəyin təminatı üçün problemlərin kompleks və razılaşdırılmış şəkildə həll edilməsi istiqamətində səmərəli əməkdaşlığın gücləndirilməlidir. Çünki, heç bir ölkə buna təkliddə nail ola bilməz, bu tip problemlərin həlli yalnız əməkdaşlıqdan keçir.

Qeyd etməliyik ki, beynəlxalq təhlükəsizlik sistemində iqtisadi təhlükəsizlik məsələsi əsas hissəni təşkil edir. İqtisadi təhlükəsizlik problemi isə öz növbəsində kompleks və geniş spektrdə məsələlərin tədqiqini ön plana çıxarır. İqtisadi fəaliyyət sahəsindəki hüquqpozmalar mahiyyətinə görə az ağır cinayət kimi tövsif olunsada, əslində bu tip hüquqpozmalar nəticə olaraq sonda regional və beynəlxalq təhlükəsizlik sisteminə təhlükə yaradan faktorların maliyyələşdirilməsi üçün əsas mənbə rolunda çıxış edir.

Müasir dövrdə elm və texnika nə qədər sürətlə inkişaf etsə də bəşəriyyət üçün yarana problemlər heç də bu inkişaf tempindən geridə qalmır.

Dünyada vüsət alan insan və orqan alveri, narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və prekursorların qanunsuz dövriyyəsi, qanunsuz silah alveri və sairə hüquqazidd əməllər kimi “kölgə iqtisadiyyatı” və vergidən yayınmanın da təhlükəliliyi az deyildir.

Bu gün əksər dövlətlərin terror təhlükəsi ilə üz-üzə qalması heç kimə sirr deyil. Bu qəbildən olan problemlərin maliyyələşməsinin bir hissəsi kimi “kölgə iqtisadiyyatı” və vergidən yayınma məsələsinin tədqiq olunma aktuallığı diqqəti cəlb etməyə bilməz.

2. Beynəlxalq təhlükəsizlik sistemi və ona olan təhdidlər

Qeyd etməliyik ki, beynəlxalq təhlükəsizlik beynəlxalq münasibətlər sahəsində tarazlığın qorunub saxlanması üçün yaradılmış bir sistemdir. Məlumdur ki, beynəlxalq münasibətlər sisteminin nizamlanması üçün yaradılmış olan beynəlxalq hüququn subyektini kimi dövlətlərin hər birinin milli təhlükəsizlik konsepsiyaları vardır. Lakin, təhlükəsizlik məsələləri ilə əlaqədar ortaya elə problemlər çıxır ki, onların həlli ayrı-ayrı dövlətlərin milli təhlükəsizlikləri çərşivəsində mümkün olmur [4].

Beynəlxalq təhlükəsizliyin qorunub saxlanılmasına maneələrdən biri də terrorçuluğun, transmilli cinayətkarlığın və digər bu qəbildən olan əməllərin maliyyələşdirilməsində müəyyən mənada kölgə iqtisadiyyatının və eləcədə kriminallaşan kütləvi şəkildə vergilərin ödənilməsindən yayınmanın təsiri inkar edilməzdir.

Qeyd etməliyik ki, 27 iyun 1980 tarixində Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilən “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pulların saxlanması və transferinə qarşı tədbirlər haqqındakı tövsiyə qərarı” çirkli pulların yuyulması prosesini qarşısının alınmasına yönəldilməkdədir [5, s. 81-82]. Avropa Şurasının tövsiyə xarakterli bu qərarında, çirkli pulların banklar vasitəsi ilə yuyulmasının qarşısının alınması üçün üzv

dövlətlərin bank sistemlərində lazımi dəyişiklikləri etmələri tövsiyə edilmişdir. Daha sonra həmin qərarda çirkli pulların qarşısının alınmasına yönələn çirkli pulların tanınması məqsəd ilə, dövriyyədəki çirkli pulların seriya nömrələrinin təqib edilməsi üçün polis, məhkəmə və digər səlahiyyətli orqanlar ilə banklar arasındakı əməkdaşlığın təkcə milli çərçivədə deyil, beynəlxalq səviyyədə təmin edilməsinin zəruriliyi qeyd olunmuşdur. Burada məqsəd banklara daxil olan pullarını cinayət yolu ilə əldə edilmiş olub-olmamasını nəzarətdə saxlamaqdan ibarətdir. Lakin, bu qərarının tövsiyə xarakterli olması və üzv dövlətlər üzərində məcburi bir təsirə malik olmaması bu sahədəki fəaliyyətin effektivliyini azaldan bir ünsür olaraq dünya birliyinin qarşısında hələ də problem olaraq qalmaqdadır.

Dünyada cinayət yolu ilə əldə edilən pulların miqyasına gəldikdə isə qeyd etməliyi ki, cinayətlə əldə edilən gəlir mənbələrinin çox vaxt müvəffəqiyyətli bir şəkildə gizlədilməsi və ya qanuni don geyindirilməsi və ya bir ölkədə cinayət sayılan hərəkətlərdən əldə edilən gəlirlərin başqa bir ölkəyə aparılması dünya üzərində dolaşan çirkli pulların miqyasını dəqiq olaraq müəyyənləşdirilməsinə əngəllər yaradır. Elə bu səbəbdən də cinayət yolu ilə əldə edilən pulların miqyası barədə müxtəlif mənbələrin hesabatları arasında fərqlər müşahidə olunur. Məsələn 1889-cu ildən Nyu-York-da çap olunan “Wall Street Journal” qəzeti bu rəqəmi 1 trilyon ABŞ dolları, Amerikan Senatı 500 milyard ilə 1 trilyon ABŞ dollarına qədər, Amerika Mərkəzi Bankı isə bu miqdarı təxminən 420 milyard ABŞ dolları olaraq təxmin edir [5, s. 89-90].

Bəzi rəsmi hesablamalara görə Dünya üzərində dövriyyəyə daxil olan cinayət yolu ilə əldə edilən pulların illik həcmi 700-800 milyard hətta 1 trilyon ABŞ dolları civarındadır. Bu rəqəmin ABŞ-ın müdafiə büdcəsinə bərabər olduğu və ya bütün Qərb ölkələrinin bir illik neft alınmalarının qarşılıyacağını təmin edə biləcək qədər böyüklüyü diqqət cəlb etməyə bilməz. Lakin, daha öncə də qeyd etdiyimiz kimi, cinayət yolu ilə əldə edilən pulların həcmi qəti olaraq müəyyən etmək qeyri-mümkündür. Mövzunu rəsmi qeydlərə əks olunmayan rəqəmlərlə araşdırmaq çalıştığımızda qarşımıza daha qorxunc bir mənzərə çıxır. Müxtəlif qaynaqlarda dünyadakı çirkli pulları yuyulması mərkəzlərində dövriyyəyə salınan cinayət yolu ilə əldə edilən pulların miqdarının təxminən 6 trilyon ABŞ dolları məbləğində olduğu da ifadə edilməkdədir. [5, s. 89-90].

Bu bir faktdır ki, əksər dünya dövlətlərində iqtisadi sifera mahiyyətə biribirindən fərqlənən iki hissəyə bölünür. Bunlardan birincisi ÜDM-in mütləq çoxluğunu təşkil edən leqal (*açıq, rəsmi, aşkar*) hissədən və ikincisi adətən UDM-in 12-20%-i civarında olmaqla, dövlətlərin ümumi iqtisadiyyatına ciddi təhlükə törətməyən qeyri leqal (*gizli, qeyri-rəsmi, kölgədə olan*) hissədən ibarətdir [1, s. 5-8]

Məlum məsələdir ki, beynəlxalq təhlükəsizliyin tərkib hissəsi kimi dünya iqtisadiyyatının təhlükəsizliyinin qorunmasında vacib sayılmalıdır. Kölgə iqtisadiyyatının himayədarları ümumi qəbul olunmuş beynəlxalq hüquq normalarının tələblərini, həmçinin sivil bazar münasibətlərinin mənəvi-əxlaqi normalarını pozmaqla hərəkət edirlər. İqtisadiyyatın bu sahəsi üçün biznes mühiti ilə transmilli cinayətkarlığın könüllü və ya məcburi şəkildə əlaqəsi, haqsız rəqabət, korrupsiya,

kriminal reket, terrorçuluq, sənaye cəsusluğu və sairə hüquqa zidd əməllər xarakterikdir.

“Kölgə iqtisadiyyatı”, qeyri-rəsmi iqtisadiyyatla mübarizə sahəsində dövlət qurumları arasında koordinasiya gücləndirilməlidir [2, s. 188-190].

Bu problemi şərtləndirən digər amillər daha çox qazanmaq və təqsirkarlıq hissənin yoxluğuudur. Yaxın perspektivi düşünən sahibkarın fəaliyyətinin hamısını bəyan etmədən, gizlətməklə daha çox pul qazanmasında özünü göstərir və dövlət-vətəndaş bağlılığının çatışmazlığından və yetərsiz iqtisadi şüurdan irəli gəlir [3, s. 42].

Tədqiq olunan problemin “kölgə iqtisadiyyatı” və kriminallaşmış külli miqdarda vergidən yayınma ilə əlaqədar olduğunun bariz nümunəsi kimi Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitoring Xidmətinin mütamadi olaraq Beynəlxalq Təhlükəsizliyin qorunmasına əngəl törədən terrorçuluğun, transmilli cinayətkarlığın maliyyələşdirilməsində şübhəli bilinən şəxslərin siyahısının dövlətin maliyyə orqanlarına, o cümlədən Vergilər Nazirliyinə təqdim etməsidir.

Bunun məntiqi nəticəsi olaraq Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Monitoring Xidmətinin Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyin tərkibində fəaliyyət göstərməsinin təmin edilməsi məqsədi ilə “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 may 2019-cu il tarixli Sərəncamı imzalanmışdır.(11)

3.Beynəlxalq təhlükəsizlik sisteminə təhlükə yaradan amillərin maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınmasına yönəlmiş bir sıra beynəlxalq sənədlər

Beynəlxalq təhlükəsizlik sisteminə təhlükə yaradan faktorların maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınmasına yönəlmiş bir sıra beynəlxalq sənədlər mövcuddur ki, bunlarında sırasında BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi 1999-cu il 15 oktyabr tarixli 1267 sayılı və 2001-ci il 28 sentyabr tarixli 1373 sayılı Qətnamələrini xüsusi ilə qeyd etməliyik. Belə ki, yuxarıda adı çəkilən qətnamələrdə dünya birliyi tərəfindən terror təşkilatları kimi tanınan bir sıra təşkilatlarla əlqələrdə şübhəli bilinən və məhz buna görə sanksiya tətbiq edilməli olan fiziki və hüquqi şəxslərin Birləşmiş Siyahısının tərtib edilməsinin vacibliyi ön plana çəkilir. Daha sonra BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi 2009-cu il tarixli 1904 sayılı Qətnaməsinə əsasən bu siyahının vaxtaşırı nəzarətə saxlanılmaqla yenilənməsi şərtləri öz əksini tapır.

BMT-nin Ali Məclisin 2000-ci il 15 noyabr tarixli, 55/25 sayılı Qətnaməsi ilə qəbul edilmiş Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı konvensiyasının 31-ci maddəsinə əsasən, iştirakçı dövlətlər transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın qarşısının alınmasına yönələn milli layihələrin işlənilməsinə və onların səmərəliliyinin

qiymətləndirilməsinə, habelə siyasətin və təcrübənin münasib növlərinin aşkar və tətbiq edilməsinə çalışırlar [6].

Adı qeyd olunan konvensiyaya əsasən iştirakçı dövlətlər öz daxili qanunvericiliyinin başlıca prinsiplərinə uyğun olaraq lazımi qanunverici, inzibati və ya digər tədbirlər görməklə, mütəşəkkil cinayətkar qrupların cinayətdən əldə olunan gəlirlərin qanuni bazarlarda istifadəsi ilə mövcud olan və ya gələcəkdə ola biləcək fəaliyyət göstərməsi mümkünlüyünün azaldılmasına çalışırlar. Bu cür tədbirlər aşağıdakılara yönəldilməlidir:

1) hüquq mühafizə orqanları və ya prokurorluq orqanları ilə müvafiq özəl təşkilatlar, o cümlədən iqtisadiyyatın müxtəlif sektorları arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə;

2) ictimai və müvafiq özəl təşkilatların işində düzgünlüyün təmin edilməsi üçün nəzərdə tutulan standartların və prosedurların, habelə müvafiq peşə sahibləri, xüsusilə də vəkillər, notariuslar, vergi məsələləri üzrə məsləhətçilər və mühasiblər üçün davranış məcəlləsinin işlənib hazırlanmasında yardımın göstərilməsinə;

3) mütəşəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən dövlət orqanlarının həyata keçirdiyi ticarət qaydalarından və kommersiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün dövlət orqanlarının verdiyi subsidiyalardan və lisenziyalardan sui-istifadənin qarşısının alınmasına;

4) mütəşəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən hüquqi şəxslərdən sui-istifadənin qarşısının alınmasına;

Bu cür tədbirlər özündə aşağıdakıları əks etdirə bilər:

a) hüquqi şəxslərin təsis edilməsində, idarə edilməsində və onların maliyyələşməsində iştirak edən hüquqi və fiziki şəxslərin dövlət reyestrinin yaradılması;

b) müəyyən edilmiş müddətə məhkəmənin qərarı əsasında və ya digər lazımi üsullarla bu Konvensiya ilə əhatə olunan cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxsləri öz yurisdiksiyası daxilində qeydiyyata alınmış hüquqi şəxsin rəhbər vəzifəsini tutmaq hüququndan məhrum etmə imkanının yaradılması;

c) hüquqi şəxsin rəhbər vəzifəsini tutmaq hüququndan məhrum olunmuş şəxslərin milli reyestrinin yaradılması və reyestrlərdə əks olunan məlumatın digər iştirakçı dövlətin səlahiyyətli orqanları ilə mübadiləsi.

Beynəlxalq təhlükəsizliyə təhlükə yaradan faktorlardan biri kimi terror məqsədləri üçün nəzərdə tutulduğu şübhə doğuran vəsaitlərin hərəkətlərinə mane olmaq və onun qarşısını almaqdan ötrü tənzimləmə tədbirlərinin görülməsi məsələsində qanuni kapitalın hərəkət azadlığını qətiyyənlə pozmadan və belə vəsaitlərin beynəlxalq hərəkəti barədə informasiya mübadiləsini fəallaşdırmaqla nəzərdən keçirməlidir.

1999-cu il dekabrın 9-da Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən qəbul edilmiş "Terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiyanın 18 maddəsinə əsasən konvensiyaya qoşulan dövlətlər regional və beynəlxalq təhlükəsizliyə təhlükə törədən amillərə xüsusi diqqət yetirməyə və cinayət fəaliyyəti ilə bağlılığı güman edilən əməliyyatlar barədə məlumat mübadiləsi barədə aşağıdakı tədbirləri görməlidirlər:

1) sahiblərinin və ya benifisiarlarının kimliyi müəyyən edilməmiş yaxud müəyyən edilə bilməyən hesabların açılmasını qadağan edən qaydaların qəbul olunması və belə idarələrin bu cür əməliyyatların həqiqi iştirakçılarının şəxsiyyətini yoxlamasını təmin edən tədbirlərin görülməsi;

2) hüquqi şəxslərin kimliyinin müəyyən edilməsi sahəsində, zəruri olduqda, maliyyə idarələrinə dövlət qeydiyyat orqanından, müştəridən yaxud hər ikisindən müştərinin hüquqi şəxs kimi qeydiyyatdan keçməsinin sübutlarını, müştərinin adı, hüquqi forması, ünvanı, hüquqi şəxsin rəhbərləri və bu hüquqi şəxsin adından öhdəliklər götürülməsi üzrə səlahiyyətləri tənzimləyən müddəalar barədə məlumatları əldə etmək yolu ilə müştərinin hüquqi statusunun və strukturunun yoxlanılması üzrə tədbirlərin görülməsi üçün tələblərin irəli sürülməsi;

3) maliyyə idarələri üzərinə bütün mürəkkəb, qeyri-adi iri əməliyyatlar və açıq-aşkar iqtisadi və ya aydın qanuni səbəbi olmayan əməliyyatların qeyri-adi dinamikası barədə operativ surətdə səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına, - əgər bu idarələr informasiyanın açıqlanması ilə bağlı istənilən məhdudiyətlərin pozulmasına görə cinayət məsuliyyətindən və ya mülki məsuliyyətdən çəkinmədən öz şübhələri barədə vicdanla məlumat verirlərsə, - məlumat vermək vəzifəsinin qoyulması;

4) maliyyə idarələrinə həm daxili, həm də beynəlxalq əməliyyatlar üzrə bütün zəruri sənədləri ən azı 5 il müddətində saxlamaq tələblərinin irəli sürülməsi imkanlarını yaratmaq. [7]

Digər tərəfdən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 23-cü maddəsinə əsasən bu konvensiyaya qoşulan dövlətlər Cinayət yolu ilə əldə edilmiş gəlirlərin yuyulması istiqamətində aşağıdakı məsələləri öz daxili qanunvericiliyində kriminal əməl kimi nəzərə almalıdır.

1) cinayət yolu ilə əldə edildiyi məlum olan əmlakın cinayətkar mənbəyinin gizlədilməsi və ya itirilməsi məqsədilə, yaxud əsas hüquq pozuntusunun törədilməsində iştirak etmiş hər hansı şəxsin öz əməllərinə görə məsuliyyətdən yayınması üçün ona kömək göstərilməsi məqsədilə həmin əmlakın konversiyası və ya köçürülməsini;

2) cinayət yolu ilə əldə edildiyi məlum olan əmlakın əsl xarakterinin, mənbəyinin, olduğu yerin, sərəncam və ya daşınma üsulunun, bu əmlaka hüquqların və ya onun mənsubiyyətinin gizlədilməsi və ya itirilməsini;

3) öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərtilə, həmçinin aşağıdakı əməllərin:

a) əldə edildiyi zaman cinayət yolu ilə əldə edilən gəlir olduğu məlum olan əmlakın əldə olunması, ona sahiblik edilməsi və ya istifadə edilməsini;

b) bu maddəyə uyğun olaraq tanınmış hər hansı hüquqpozmanın törədilməsində iştirakçılıq, təşkilatlanma və ya qabaqcadan əlbir olma, onun törədilməsinə cəhd, habelə onun törədilməsində vasitəçilik, təhrikçilik, kömək etmə və ya məsləhət verilməsini. [8].

Daha sonra həmin konvensiyanın 48-ci maddəsində Hüquq mühafizə orqanları arasında əməkdaşlığın qurulmasına toxunularaq aşağıdakılar nəzərə alınır:

1) Konvensiya ilə əhatə olunan hüquqpozmaların bütün aspektləri, habelə, əgər maraqlı İştirakçı Dövlətlər lazım hesab edərlərsə, digər cinayətkar fəaliyyətlərlə bağlı əlaqələrə aid etibarlı və çevik informasiya mübadiləsini təmin etmək üçün onların səlahiyyətli orqanları, təşkilatları və xidmətləri arasında əlaqə kanallarının möhkəmləndirilməsi və ya zəruri olduqda belə kanalların qurulması;

2) bu Konvensiya ilə əhatə olunan hüquqpozmalarla bağlı təhqiqatın aparılmasında digər İştirakçı Dövlətlərlə aşağıdakıları üzə çıxarmaq məqsədilə əməkdaşlıq edilməsi:

a) belə hüquqpozmaların törədilməsində iştirak etməkdə şübhəli şəxslərin şəxsiyyəti, olduğu yer və fəaliyyəti və ya bununla əlaqəsi olan digər şəxslərin olduğu yer;

b) cinayət yolu ilə əldə edilən gəlirlərin və ya belə cinayətlərin törədilməsi nəticəsində əldə olunmuş əmlakın yerdəyişməsi;

c) belə hüquqpozmaların törədilməsi üçün istifadə olunmuş və ya istifadəsi nəzərdə tutulmuş əmlakın, avadanlıqların və ya digər vasitələrin yerdəyişməsi;

d) zəruri predmetlərin, yaxud zəruri miqdarda, lazım gəldikdə, analiz və ya istintaq məqsədilə təqdim olunması;

e) bu Konvensiya ilə əhatə olunan hüquqpozmaların törədilməsində istifadə olunan konkret vasitə və üsullar, habelə fəaliyyətin gizlədilməsi üçün saxta şəxsiyyət vəsiqələrindən, dəyişdirilmiş və ya saxtalaşdırılmış sənədlərdən və digər vasitələrdən istifadə barədə informasiyanın lazım gəldikdə digər İştirakçı Dövlətlərlə mübadiləsi; [8]

Bu sahədə digər bir sənəd Strasburqda 8 noyabr 1990-cı il tarixində 141 №-li müqavilə ilə imzalanmış və Avropa Şurası na üzv dövlətlərin qoşulduğu “Cinayət fəaliyyətindən əldə edilən gəlirlərin leqallaşdırılması, aşkar olunması, götürülməsi və müsadirə edilməsi haqqında” konvensiyadır. [9]

4.Nəticə

Tədqiqat nəticəsində bəlli olmuşdur ki, müasir qloballaşan dünyada davamlı iqtisadiyyatı şərtləndirən əsas amillərdən biri vergidən yayınma hallarının aradan qaldırılması və bu məqsədlə beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində dünya dövlətləri arasında ikitərəfli və çoxtərəfli formatda əməkdaşlığın qurulmasından ibarətdir.

Hal-hazırda dünya iqtisadiyyatı vergidən yayınma hallarını aradan qaldıraraq davamlı inkişafa tam şəkildə nail olmaq iqtidarında deyildir. Çünki, multi-milli şirkətlər, beynəlxalq korporasiyalar müxtəlif vergi sisteminə malik olan ölkələrdə və ya ofşor zonalarda fəaliyyət göstərirlər. Bu isə öz növbəsində vergi firıldağçılığına və ya qeyri-qanuni yolla vergidən yayınmağa yol açır.

Beynəlxalq təhlükəsizlik sistemində iqtisadi təhlükəsizlik məsələsi əsas hissəni təşkil edir. İqtisadi təhlükəsizlik problemi isə öz növbəsində kompleks və geniş spektrdə məsələlərin tədqiqini ön plana çıxarır. İqtisadi fəaliyyət sahəsindəki hüquqpozmalar mahiyyətinə görə az ağır cinayət kimi tövsif olunsada, əslində bu tip hüquqpozmalar nəticə olaraq sonda regional və beynəlxalq təhlükəsizlik sisteminə təhlükə yaradan faktorların maliyyələşdirilməsi üçün əsas mənbə rolunda çıxış edir.

Beynəlxalq təhlükəsizliyə təhlükə yaradan faktorlardan biri kimi terror məqsədləri üçün nəzərdə tutulduğu şübhə doğuran vəsaitlərin hərəkətlərinə mane olmaq və onun qarşısını almaqdan ötrü tənzimləmə tədbirlərinin görülməsi məsələsində qanuni kapitalın hərəkət azadlığına maneçilik yaratmadan belə vəsaitlərin beynəlxalq hərəkəti barədə informasiya mübadiləsi qarşılıqlı yardım şəkilində öz həllini tapmalıdır.

Digər tərəfdən maliyyə idarələri üzərinə bütün mürəkkəb, qeyri-adi iri əməliyyatlar və açıq-aşkar iqtisadi və ya aydın qanuni səbəbi olmayan əməliyyatların qeyri-adi dinamikası barədə operativ surətdə səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına informasiyanın açıqlanması ilə bağlı istənilən məhdudiyətlərin pozulmasına görə cinayət məsuliyyətindən və ya mülki məsuliyyətdən çəkinmədən öz şübhələri barədə vicdanlı şəkildə məlumat vermək vəzifəsinin qoyulması daha effektiv ola bilər.

Cinayət yolu ilə əldə edildiyi məlum olan əmlakın cinayətkar mənbəyinin gizlədilməsi və ya itirilməsi məqsədilə, yaxud əsas hüquq pozuntusunun törədilməsində iştirak etmiş hər hansı şəxsin öz əməllərinə görə məsuliyyətdən yayınması üçün ona kömək göstərilməsi məqsədilə həmin əmlakın konversiyası və ya köçürülməsinin kiminal tərkibinin olması dünya dövlətləri tərəfindən hamılıqla qəbul edilməlidir.

Beynəlxalq təhlükəsizliyin qorunub saxlanılmasına çətinlik yaradan faktorların maliyyələşdirilməsinin əsas mənbələrindən biri kimi “kölgə iqtisadiyyatı”nın və kriminallaşan külli miqdarda vergidən yayınma hallarının qarşısının alınması üçün dövlətlər beynəlxalq səviyyədə bir-biri ilə əməkdaşlığı gücləndirməlidirlər.

Bunun üçün ilk növbədə bu tip problemlərlə qarşılaşan dövlətlər aşağıdakı məsələləri diqqət mərkəzində saxlamalıdırlar:

1. “Kölgə iqtisadiyyatı” və kriminallaşmış külli miqdarda vergidən yayınma halları nəticəsində qeyri-qanuni gəlir əldə etmiş şəxslərin və ya təşkilatların öz gizlətdikləri gəlirlərin leqallaşdırılması üçün şəraitin yaradılması;
2. Bu məqsəd üçün maliyyə amnistiyasının elan olunması;
3. Bu sahədə səmərəliliyin əldə olunması üçün leqallaşdırılan maliyyə vəsaitlərinin aşağı faizlə, təxminən 2-5%-lə vergiyə cəlb edilməsini planlaşdırmaq;
4. Qeyri-qanuni gəlirlərini könüllü şəkildə bəyan etmiş şəxslərin və ya təşkilatların təhlükəsizliklərinə dövlət təminatının verilməsi;
5. Maliyyə amnistiyası nəticəsində bəyan edilmiş maliyyə vəsaitləri üzərində nəzarəti gücləndirərək bu tip vəsaitlərin şəffaf iqtisadiyyatın inkişafına yönəltmək.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Ataşov B. (2008). İqtisadi təhlükəsizlik problemləri: kölgə iqtisadiyyatının və korrupsiyanın cilovlanmasına dair bəzi mülahizələr. “İqtisadiyyat və audit” jurnalı. №8 (98), s. 5-8.

2. Bağırzadə E.R. Azərbaycan qeyri-rəsmi (*gizli*) iqtisadiyyatın leqallaşdırılması siyasətinin təkmilləşdirilməsi üzrə təkliflər. “Azərbaycanın Vergi Xəbərləri” jurnalı. 2011. №12, s. 169-192.

3. Novruzov Q. (2013). Avropada kölgə iqtisadiyyatı. Banklar və biznes. № 43, s. 41-43.

4. Səfərov E.F. (2015). Beynəlxalq və milli təhlükəsizliyin qarşılıqlı nisbəti (Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik praktikası). Nəqliyyat Hüquq jurnalı. Elmi-nəzəri praktiki jurnal. <http://www.intranslaw.com/jurnal-121.html> Nəqliyyat Hüquq jurnalının rəsmi internet səhifəsi.

5. A Global Crime: Legalizing the Funds Derived From Crime and Forwarded Problems Y. Furkan Şen, Ersin Yalçın, Turkish Journal of Police Studies-2007, Vol: 9 (1-4) s. 65-94.

6. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ali Məclisin 2000-ci il 15 noyabr tarixli, 55/25 sayılı Qətnaməsi ilə qəbul edilmiş Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı konvensiyası. http://www.fiu.az/images/documents/az/beynelxalq_senedler/palermo.pdf Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitoring Xidmətinin rəsmi internet səhifəsi.

7. Terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə haqqında beynəlxalq konvensiya. http://www.fiu.az/images/documents/az/beynelxalq_senedler/terrorizmin_maliyyeleşdirilməsi.pdf. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitoring Xidmətinin rəsmi internet səhifəsi.

8. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının korrupsiya əleyhinə Konvensiyası. http://www.fiu.az/images/documents/az/beynelxalq_senedler/korrupsiya_aleyhine.pdf Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitoring Xidmətinin rəsmi internet səhifəsi.

9. Cinayət fəaliyyətindən əldə edilən gəlirlərin leqallaşdırılması, aşkar olunması, götürülməsi və müsadirə edilməsi haqqında Konvensiya. Avropa Şurası. Strasburq 08.11.1990. www.fiu.az/images/documents/az/beynelxalq_senedler/strasburq.pdf. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitoring Xidmətinin rəsmi internet səhifəsi.

10. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyası. Ali Məclisin 15.11.2000 tarixli, 55/25 sayılı Qətnaməsi ilə qəbul edilmişdir. http://www.fiu.az/images/documents/az/beynelxalq_senedler/palermo.pdf. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitoring Xidmətinin rəsmi internet səhifəsi.

11. “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 may 2019-cu il tarixli Sərəncamı.

Бабаев Захир Агасаф оглы

д.ф.ю., Учебный Центр Министерства Налогов Азербайджанской Республики

Аннотация

Финансирования факторов, представляющих опасность для системы международной безопасности: В контекст «теневая экономика» и уклонение от налогов

Цель исследования - исследование проблемы финансирования факторов, представляющих опасность для системы международной безопасности.

Методология исследования – системный подход и сравнительный анализ.

Результаты исследования выдвигание предложений о принятии реальных мер в направлении сведения к минимуму случаев «теневая экономика» и уклонение от налогов в области сохранения международной безопасности.

Ограничения исследования - отсутствие конкретных статистических данных, необходимых для определения тенденций к росту и уменьшению случаев «теневая экономика» и уклонение от налогов представляющих угрозу для международной безопасности.

Практическая значимость исследования - возможность использования данного исследования, в качестве источника для подготовки научных отчетов в этой области.

Оригинальность и научная новизна - выдвинуты некоторые предложения в направлении решения проблем, существующих в этой области.

Ключевые слова: *международной безопасности, теневая экономика, терроризм, транснациональная преступность, уклонение от налогов.*

Babayev Zahir Agasaf

D.Ph. on Law. Training Center of the Ministry of Taxes of the Republic of Azerbaijan

Abstract

The financing of the factors which creates a danger for the International Security System. In the context of “Shadow economy” and tax evasion

Purpose - the research of factors of financial problems which creates a danger for the International Security System.

Design/methodology - systematic approach, compared analysis.

Finding - the presenting of the proposals to realize the reducing of the cases of “Shadow economy” and tax evasion to the minimum level, in the direction of the protection of International Security

Research limitations- the lack of concrete statistic information to determine the trends of increasing and reducing of “Shadow economy” and tax evasion as a threat of the International Security.

Practical implications - in this sphere the possibility of using the scientific accounts as a source.

Originality/value - some proposals have been given in the direction of solving this problem in this sphere.

Keywords: *International Security, Shadow economy, terrorism, transnational criminality, tax evasion.*

JEL Classification Codes: *D73, F52, G32, H26, K42*